

Kõne advendimõttisklusel 7. detsembril 2023 Tallinna Piiskoplikus Toomkirikus

Urmas Viilma, EELK peapiiskop

Austatud ekstsellentsid, daamid ja härrad, head õed ja vennad!

Jõuluootus armidega hinges

Taaskord oleme jõudnud advendiaega. Ootame! Ootame Jõululapse sündimist ja jõulude saabumist. Me teame, et meie ootamine saab tasutud, sest jõuluõhtul võime laulda kirikutes „Püha ööd“, seejärel suunduda koju, et kingitusi jagada ja jõuluroogi maitsta. Samas ei saa me olla lõplikult õnnelikud, sest meie ootuse lõppemine ei lõpeta kõigi nende ootusaega, kes igatsevad rahulikke jõule ka oma koju. Maailmas on endiselt paiku, kuhu jõulurahu ei ulatu ega saabu. Seni, kuni inimkonnast keegi kannatab, ei saa teised olla lõplikult muretud ja õnnelikud.

Ukraina rahvas seisab silmitsi juba teiste sõjaaegsete jõulupühadega. Rahu, isegi jõulurahu, ei ole. Ka Pühal maal pole rahu. Ühel pool eraldusmüüri leinavad Hamasi terrorirünnakus julmalt tapetud lähedasi tuhanded juudid, teisel pool eraldusmüüri ahastavad Iisraeli karistus- ja päästerünnakus hukkunute lähedased palestiinlased. Kõrge müüri ümbritsetud Petlemmas oodatakse sel aastal erilise igatsusega ingleid, kelle laul *Au olgu Jumalale kõrges ja maa peal rahu, inimestest hea meel!* (Lk 2:14) võiks saada tõeks ka Jeesuse sünnilinnas.

Mõeldes äsja Dubais lõppenud ÜRO kliimakonverentsile COP28, tuleb kõigile meenutada, et iga sõda hävitab ka loodut viisil, nagu me ei suuda oma fantaasiaga ettegi kujutada. Sõda armistab aastakümneteks inimeste ja rahvaste hinge ning vajutab sügavad jäljed lahinguvälja loodusele.

Ligimene vajab tuge nii rahu kui rahutuses

Kuigi meie ümber on palju rahutust, vaatame rahuigatsusega ettepoole. Patust rikutud maailma saabub rahu alles siis, kui kõik inimesed on valmis ulatama ise esimesena käe lepituse märgiks ja rahu sõlmimiseks. Rahu algab meist endist ja meie kõigi võimalus on rahutegijatena seda rahu külvata. Üheks rahu tagatiseks on ustav ja järjepidev ligimese teenimine. Seda teeb igapäevaselt ka Eesti Evangeelne Luterlik Kirik (EELK). Olgu meie ümber rahu või rahutus.

Eesti luterlikes kogudustes viiakse aastas läbi keskmiselt 13 800 jumalateenistust. See tähendab 1 150 jumalateenistust kuus ja 290 teenistust nädalas. Veebis kantakse igal pühapäeval ja kirikupühal üle keskmiselt 15 koguduse jumalateenistused, millel saab osaleda kõikjal üle maailma. Aastas osaleb kõikides meie kiriku erinevatel sündmustel keskmiselt 685 000 – 700 000 inimest.

EELK teenistuses on 245 vaimulikku, kellest 52 ehk 21% on naised. Kogudustes Eestimaal teenib 135 vaimulikku, 17 vaimulikku teenib rahvuskaaslasi diasporaakogudustes välismaal. Erinevate kaplaniteenistustega kaitseliidus, kaitseväes, politseis ja piirivalves, tervishoiu- ja hoolekandeametites, kinnipidamisasutustes ja koolides on seotud ligi 90 luteri kiriku vaimulikku. Abielu registreerimise õigust omab 66 meie kiriku vaimulikku.

Palgalisi ilmiktöötajaid on luteri kiriku teenistuses nii kogudustes, kui kesk- ja allasutustes üle 400, vabatahtlikke kaastöölisi on meie kogudustes ja kesk- ja allasutustes üle 4 700 inimese. Nii on Eesti luteri kirikuga igapäevaselt seotud nii töösuhete kui vabatahtliku tööga kokku 5 300 inimest. See näitaja on võrreldav ametlikult Eesti suurimaks tööandjaks peetud Tartu Ülikooliga, kus töötas eelmisel aastal 5 154 inimest.

EELK kogudustes tegutseb 112 muusikakollektiivi ja kirikutes toimub aastas keskmiselt 1 500 kontserti. Kui lähtuda Statistikaameti andmetest, siis Eestis 2022. aastal toimunud 3 288 kontserdist

ligi pooled pidid toimuma luteri kirikutes. Eesti Evangeelne Luterlik Kirik ja Eesti Kontsert on kontserdiagentuuridena võrreldava suuruse ja tegevusulatusena üksused.

Luteri kirikus ristitakse aastas keskmiselt 1 100 ja leeritakse 850 inimest, laulatatakse 250 paari ja maetakse ligi 3 000 inimest. Koguduste lastetöös osaleb regulaarselt 1 300 last, töösse noortega on kaastatud umbes 250 noort.

Kirik kristliku rahvahariduse lipulaevana

Ajalooliselt on luteri kiriku tegevus olnud alati seotud rahvahariduse ja kasvatustööga. Nõnda ka praegu. Meie kogudustel on lastepäevahoiud Viljandis ja Tallinnas; lasteaiad Tartus, Põlvas ja Tallinnas; üldhariduslikud erakoolid Tallinnas (Tallinna Toomkool, asutaja Tallinna Piiskoplik Toomkogudus; Kaarli Kool, asutaja Tallinna Toompea Kaarli kogudus), Tartus (Tartu Luterlik Peetri kool, asutajad Tartu Peetri kogudusega seotud inimesed) ja Põlvas (Jakobi Kool, asutaja Põlva Maarja kogudus). Luterlikku gümnaasiumihariduse omandamiseks on loodud võimalus Tallinnas, bakalaureuse- ja magistritasemel kõrgharidust saab omandada pealinnas Usuteaduse Instituudis ning sama kõrgkooli osakonnana tegutsevas Tartu Teoloogia Akadeemias Tartus.

Eesti kristlased tunnevad muret, et Eesti viiesajast munitsipaal- ja riigikoolis ei ole erinevalt enamikust Euroopa riikidest võimalik endiselt omandada religioonilaseid üldteadmisi. Usundiõpetus on muudetud osaliselt kättesaadavaks vaid 14% meie koolidest ja sealgi peamiselt vaid väiksele osale seda valikainet õppivatele õpilastele gümnaasiumiastmes. Põhihariduse osaks on usu- ja usunditealased teadmised vaid kristlikes erakoolides, kus käesoleval aastal õpib kokku 2 700 õpilast. Neist 850 ehk ligi kolmandik luterlikes koolides.

Petitsioon rahvahääletuse korraldamiseks

EELK konsistoorium on algatamas petitsiooni, millega kutsume Eesti rahvast üles pöörduma Eesti Vabariigi Riigikogu poole ettepanekuga korraldada Eestis rahvahääletus küsimusega: *Kas toetate mittekonfessionaalse usundiõpetuse lülitamist põhikooli ja gümnaasiumi kohustuslike õppeainete hulka?* Selle rahvahääletuse eeskujuks on täpselt sajandi eest, 1923. aastal, toimunud rahvahääletus, mis tõi mõni aasta varem kooliprogrammist välja heidetud usuõpetuse kohustusliku ainaena Eesti koolidesse tagasi. Olukorras, kus inimeste loomupärane religioossus ei ole kuhugi kadunud, on vastutustundetu jätta iga uus põlvkond riikliku hariduspoliitika tulemusena teadlikult ilma usualastest teadmistest ja vastavast haridusest.

Abistamine ühendab

Kiriku tegevus on alati avalik, samas nähtamatu. Jumala sõna kuulutatakse avalikult, kuid heategevust ei rutata Piiblist lähtuvalt reklaamima. Kiriku ülesanne on alati märgata ülekohtu ohvreid ja pöörata oma tähelepanu neile, kes enim kannatavad ja abi vajavad. Abivajajatele keskendumine ühendab inimesi rohkem kui miski muu. See paneb ühiselt tegutsema. Samal ajal, süüdlaste otsimine lahutab, sunnib üksteisest eemalduma ja viib külma ignorantsuseni.

Kirikus kogeme sageli, et üksteise aitamine ja ühise asja nimelt tegutsemine liidab kogukondi. See toimus nii Ukraina sõjapõgenike toetamisel ja nende vastuvõtmisel, aga ka annetuste kogumisel abivajajate toetuseks. Eesti Evangeelne Luterlik Kirik kogus 2022. aastal Ukraina jaoks sihtotstarbelist abi enam kui 100 000 euro ulatuses, millest suurema osa suunasime oma Ukraina partnerkiriku kaudu otse Ukrainasse ja ülejäänud kasutati sõjapõgenike toetamiseks Eestis. Ukrainlaste toetamine jätkub.

Rõõmustav on tõdeda, et viimastel aastatel on eestlaste valmisolek ja tahe hea tegemiseks oluliselt kasvanud. Ka annetatud rahasummad kasvavad. 2022. aastal kogusid EELK kogudused annetustena kokku 4,17 miljonit eurot. Hiljuti Eesti Päevalehes avaldatud heategevuslike organisatsioonide

koondkokkuvõttes saavutaks Eesti luteri kiriku kõik kogudused ühiselt annetuste kogumiselt kogu Eesti löikes viienda positsiooni.

Oluline on siinjuures nimetada, et kogudustele kuuluvate sakraalhoonete ja teiste ajalooliste mälestiste renoveerimiseks kulutati eelmisel aastal 4,76 miljonit eurot. Kui kogu see raha oleks suunatud kiriku põhitegevuse toetuseks, sealhulgas sotsiaal-, diakoonia-, ühiskonna- ja armastusetööks, võiks südametunnistus rahul olla. Täna tegelevad kogudused mitte peamiselt usu-, hoolekande-, ja armastusetööga, vaid restaureerimistöödega.

Täna siinjuures ettevõtjaid, kes on avanud oma südame ja rahakukrud kirikuhoonete restaureerimise toetamiseks mitmel pool Eestis. Sellega näidatakse suurepäraselt eeskujutähtsust riigile, kuid ka teistele ettevõtjatele. EELK Toetusfond, ehk Kirikufond, on kogunud viimastel aastatel sadu tuhandeid eurosid selleks, et toetada arhitektuursete maamärkide restaureerimist. Ettevõtjate annetused on jõudnud lisaks Tallinna Toomkirikule veel Kärkla, Pärnu Eliisabeti, Sangaste, Nissi, Muhu, Tartu Maarja, Rannu, Käina, Käsmu, Puhja, Harju-Madise, Paldiski, Jõhvi ja Narva Aleksandri kirikuteni. Selle aasta jõulukampaaniaga toetavad ettevõtjad Viljandi Jaani kiriku remonti. Ettevõtjad on lahked jagama õnnistust, mida ise on kogunud ka teistega. Ühe Aafrikast pärit kõnekäanu kohaselt tuleb enne, kui midagi kelleltki vastu saad võtta, käes olevad asjad kellelegi teisele ära anda. Nõnda algab saamine andmisest!

Eesti keel ja meel vajab toetust nii läänes kui idas

EELK on ülemaailmne kirik. Lisaks 169 kogudusele Eestis, on meil paarkümne kogudusega võrgustik mitmel mandril. EELK kogudused paiknevad Austraalias, Ameerikas, Kanadas, Inglismaal, Saksamaal, Rootsis, Soomes, Leedus, Lätis ja Venemaal. Kõikjal hoolitseme rahvuskaaslaste emakeelse vaimuliku teenimise eest. Eestikeelsed kogudused kahanevad, kuid vajavad jätkuvat hoolt ja tähelepanu.

Venemaa agressioon Ukrainas on katkestanud tavapärase suhtlemise eestikeelsete kogukondadega Moskvast ja Peterburis. Nii nagu ei ole Eesti Kontsert saanud jätkata kontserttegevust Peterburi Jaani kirikus, ei ole saanud ka meie saata üle Venemaa piiri vaimulikke, kes saaksid pidada eestikeelseid jumalateenistusi. Oleme omalt poolt teinud kõik, et idapiiri taha vangistatud rahvuskaaslased ei tunneks ennast Eesti jaoks unustatutena. Leppisime kokku Venemaal tegutseva Ingeri Evangeelse Luterliku Kirikuga, et lisame juba varem nendega sõlmitud lepingule sätteid, millega Ingerimaa kirik lubab tagada Peterburi Jaani koguduses ja kirikus eesti keele ja kultuuri säilimise. Selleks jätkatakse igakuiste eestikeelsete jumalateenistustega, pühapäevakooli tundidega, eesti keele kursuse ja eesti keele klubi tegevusega. Samuti kohustub Ingeri kirik hoidma kirikus jätkuvalt nähtaval eestlaste ajalugu ja pärandit tutvustavaid esemeid ja mälestustahvleid ning kasutama eestlaste üritustel Eesti rahvus- ja riigilippu. Peterburi Eesti Kultuuriselts ja Jaani Kiriku Fond peavad saama jätkata oma tegevust Peterburi Jaani kirikus.

Rahvusvaheline ja oikumeeniline koostöö.

EELK jätkas lõppeval aastal aktiivselt rahvusvaheliste ja oikumeeniliste suhete arendamist. Eraldi esiletõstmist väärib Eesti ja Tallinna Euroopa kirikuülese tähelepanu keskpunktis viibimine lõppeva aasta juunikuus, mil koos Eesti Apostlik-Õigeusu Kirikuga võõrustasime Tallinna Kultuurikatlas Euroopa Kirikute Konverentsi peaassambleed. Peaaegu nädalapikkusel kogunemisel, millel osales üle kolmesaja Euroopa kirikujuhi ja esindaja, olid peakõnelejateks Valgevene opositsiooniliider Svjatlana Tsihhanovskaja, saksa sotsioloog ja kirjanik Hartmut Rosa, endine Canterbury peapiiskop dr Rowan Williams ja Konstantinoopoli oikumeeniline patriarh Bartolomeus I. Samal ajal, kui meie valitsuspoliitika tähelepanu oli suunatud ultrakiirusel käivitatud seadusemuudatustele, oli kogu Euroopa kristlaskonna tähelepanu Tallinnas toimuval sisulisel ja ajaloolisel oikumeenilisel

tähtsündmusel. Kutsututest ainsana saabus Euroopa kirikute juhte tervitama keskerakondlasest Tallinna linnapea Mihhail Kõlvart, kellele siinjuures südamlük tänu

1989. aastal Pühtitsa nunnakloostri asutatud Eesti Kirikute Nõukogu, mis ühendab kümme Eestis tegutsevat kristlikku kirikut, püüdis ühiselt suve hakul toimunud seadustemuudatuste „rallil“ koalitsioonipoliitikutega asjatult sammu pidada. Koalitsioon muutis seaduseid kiiremini, kui suutis nende muudatuste vajadust rahvale või opositsioonile selgitada. Ei ole kahtlustki, et perekonnaseaduse rapsiv muutmine lõhestas ühiskonda enam kui miski muu viimastel aastatel. Vaevalt soovisid erinevad vähemused, et neid üksteise vastu nii reljeefselt välja mängitakse. Tegelikult elatakse samas Eestis, hingatakse sama õhku, usutakse sama Jumalat ning muretsetakse ja rõõmustatakse ühiselt kõigi nende asjade üle, mis ühiskonnas toimuvad. Elatakse üksteise kõrval ja üksteisega koos.

Obstruktsioon kui demokraatia suitsiid

Eesti juhid käituvad oma rahvaga puhuti nagu peenhäälestatud tehisintellekt, millel on hästi toimivad algoritmid, kiire ja steriilne käekiri, tehislik viisakus ja empaatia, mille varjust ei ole võimalik tunda inimlikku soojust, siirust ega mõistmist. Kuid, isegi selles olukorras ei ole kiriku ülesanne võidelda süsteemi ega peenelt programmeeritud algoritmidega, mis parlamendisaaali hääletusmasinas muutuvad masinlikult ärakoputatud seadusteks. Seaduste pealesurumine on samasugune obstruktsioon nagu nende vastuvõtmise takistamine. Vihasel toonil vihase kõne talitsemise tekitab juurde ainult hillitsetud vihkamist. See, et Peltsebuliga ei saa Peltsebuli välja ajada, seisab kirjas juba Piiblis. Obstruktsiooniga ei ole obstruktsiooni võimalik võita. Vastastikune obstruktsioon demokraatia esiteostajate poolt tähendab lõpuks demokraatia suitsiidi.

Aeg tuleb maha võtta ja seda esmalt nende poolt, kelle käes on (häälte)jõud ja võim. Süvariigi mõjukad võivad anda ju teistsugust nõu, kuid Jumalariigi mõjukate nõu on tunnistada oma vigu. Ainult see, kes on teinud vigu ja neid tunnistab, oskab neid edaspidi vältida ja andeks paluda, et vigadest õppinuna eluga edasi minna. Tehisintellekt ei tee oma arvates vigu. Rahva valitsejad ei tohi aga sama robotlikult valitseda. Palju on uhkust, vähe alandlikkust. Peaks olema vastupidi, sest *uhkus on enne langust ja kõrkus enne komistust*, ütleb juba Pühakiri (Õp 16:16).

Iga juht, kes soovib olla näoga rahva poole, peab mõtlema esmalt inimeste, mitte majanduse päästmisele. Veelgi südametum on päästa majandust inimeste, eriti madalapalgaliste, perede ja eakate arvelt. Oluline on leida tasakaal. Ainult majandust päästes jäävad valitsejad üksi. Abivajajate ja nõrkade toetamisele tullakse aga appi ja ollakse valmis ühiselt panustama. Juhid, kes hoolitsevad oma inimeste toimetuleku eest ja otsivad poliitilist ühisosa enam kui omaenda õigust, pälvivad rahva toetuse ja lugupidamise. Vastasel korral sulab rahva usaldus nagu küünlaleegi kohale laskuv lumehelves. Seda juba näeme.

Kirik inimeste kõrval

Kiriku ülesanne on olla inimeste kõrval ka selles veidraks muutunud programmeeritud masinavärgis – aidata inimestel sündida, koos nendega elada ja hingata ning lõpuks, aja täis saades, juhatada inimesed väärikalt igavikku, kus ootab neid Kuningas Kristus. Just rahu ja armastuse külvajatena tegutsedes saabub meile ka uus aasta rahuaastana. Adventi- ja jõuluaeg aitab meil selleks oma hingekeeled häälda seada.

Mõeldes Jõululapsele, kes rahutusse maailma sündides tõi kaasa rahu ja rõõmu, soovin, et selle aasta jõulude ajal laskuks sõjakära asemele vaikus ja rahu ning kodusel Eestimaalgi lõpeks vaen ja riid.

Õnnistatud adventiaja algust ja rahulikku jõuluootust!